ד: הכל ממירין פרק ראשון תמורה

[א] אפטורא קאי והכי קאמר לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו משום רבי יוסי ברבי חנינא אמרו אף המקדים תרומה לביכורים ומאי שנא מימר דלקי משום דבדיבורו עשה מעשה מקדים תרומה לביכורים א) נמי לילקי משום דבדיבורו עשה מעשה א"ר אבין ב) שאני התם דלאו שניתק לעשה הוא דכתיב ג) ¹מכל א)מעשרותיכם תרימו יתיב רב דימי וקאמר לה להא שמעתא א"ל אביי וכל לאו שניתק לעשה לא לקי ד) והא מימר דלאו שניתק לעשה הוא ולקי דתנן לא שאדם רשאי להמיר אלא שאם המיר מומר וסופג את הארבעים ה) הוי להו תרי לאוי ו) וחד עשה ולא אתי חד עשה ועקר תרי לאוי והרי אונס ז) דחד לאו וחד עשה ולא אתי ח) חד עשה ועקר לאו ב)דתניא ^א אונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה ואם כהן הוא לוקה ואינו מחזיר כהנים קאמרת ט) כהנים טעמא אחרינא הוא ג)דרבי רחמנא קדושה יתירא כתנאי ²לא י) ישאירו ממנו עד בקר ד)בא הכתוב ליתן עשה אחר יא) לא תעשה ה)לומר שאין לוקין עליו דברי רבי יהודה רבי יעקב אומר לא מן השם הוא זה אלא משום דהוה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו יב) מכלל דרבי יהודה סבר לוקין עליו יג) ורבי יעקב האי ²והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו למאי אתא מיבעי ליה לכדתנן ו)העצמות והגידין והנותר ישרפו בששה עשר חל ששה עשר להיות בשבת ישרפו בשבעה עשר לפי ג)שאין דוחין לא את השבת ולא את יום טוב ואמר חזקיה וכן תנא דבי חזקיה מ"ט י)אמר קרא ²והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו בא הכתוב ליתן יד) בוקר שני לשריפתו אמר אביי כל מילתא טו) דאמר רחמנא לא תעביד טז) אם עביד מהני דאי סלקא דעתך לא מהני אמאי לקי °רבא יז) אמר לא מהני מידי והאי דלקי משום דעבר אמימרא דרחמנא הוא יח) מיתיבי

ומשני **אפטורא קאי.** ולא קשיא דרבי יוסי ברבי חנינא אדרבי יוסי בר' חנינא יט) (א) וקאמר ר' יוסי בר' חנינא למימר אף המקדים לקרות שם לתרומה קודם לביכורים הוי לא מעשה שאין בו מעשה ואינו לוקה: **ומאי שנא מימר דלקי.** כדקאמרת לעיל [ג.] חוץ מנשבע ומימר: [ב] **אילימא משום דבדיבורו.** דקאמר זו תחת זו עושה מעשה דמעיקרא חולין והשתא קדש: ה"ג **מקדים תרומה לבכורים נמי בדיבורו עושה מעשה.** שקורא עליה שם ומביאה לקדושת תרומה: **לאו שניתק לעשה.** לאו דכתיב (שמות כב) מלאתך ודמעך לא תאחר (ב) עשה דכתיב (במדבר יח) מכל מעשרותיכם ז) תרימו ודרשי ליה בעלמא והך שמעתא דלקמן (דף ה:) למעשר שהקדימו בכרי דעבר על לאו דלא תאחר שהקדים מעשר לתרומה ומתקיה ללאו ממלקות והעמידו כמוזר ומפריש ואע"ג דלא סמכי אהדדי ח) משיב ליה לאו שניתק לעשה ואהכי לא לקי: **והרי מימר דהוי לאו שניתק לעשה.** לאו דכתיב (ויקרא כז) לא יחליפנו עשה ואם המר ימיר: **הרי לאוי ועשה.** לא יחליפנו ולא ימיר ואהכי סופג את הארבעים: **והרי אונס.** מאנס בתולה כ) דהכי כתיב בעניינה (דברים כב) לא יוכל לשלחה: **וחד עשה.** דכתיב (שם) ולו תהיה לאשה: **אם ישראל הוא מחזיר.** משום דבעמוד והחזר קאי ואפשר ליה לקיומי תרווייהו עשה ולא תעשה דאפשר בחזרה אבל כהן דלאו בעמוד והחזר קאי משום דאינו נושא גרושתו ודאי לוקה משום לא יוכל לשלחה כל ימיו דלא אתי עשה ועקר לא תעשה לומר שאין לוקין דודאי לוקין וקשיא למאן דאמר דלאו שניתק לעשה אין לוקין: ה"ג **שאני כהנים דטעמא אחרינא ניהו דרבי בהו קרא קדושה.** דכתיב [ויקרא כא] אמור אל הכהנים לנפש לא יטמא וכיון דאחמיר קדושתייהו אחמיר עלייהו טפי מישראל דלילקי אפי' אלאו שניתק לעשה אע"ג דישראל לא לקי: [ג] ל"א משני (ג) כי פריך והרי מימר שאני התם דאהכי לוקה משום דהוי מימר לאו שוה בכל דכולי עלמא אסירי כא) להמיר ופריך והרי אונס כו' דהשתא לא הוי לאו דידיה דלא יוכל לשלחה שוה בכל אלא בישראל שאם ישראל גרשה כב) והדר מצי לקיומי ללאו אבל כהן שגירש אינו מחזיר ולא אפשר לקיומי ללאו ואפילו הכי לקי כהן דקתני לוקה ואינו מחזיר ואמאי נימא כיון דריע לאו דידיה דלא שוה בכל לא לילקי הך כהן דליעקריה הך עשה דאלים כולי האי דשוה בכל ומשני כהנים כג) טעמא אחרינא ניהו ואהכי נחמיר בהן דלילקי אע"ג דלא הוי לאו שוה בכל אבל גבי ישראל דלאו ועשה שוה בכל כלומר בכולהו ישראל דכולן קיימי בעמוד והחזר הלכך לא לקי דהוי לאו שניתק לעשה: **ליתן עשה.** והנותר ממנו אחר לא תעשה והוי לאו שניתק לעשה: **לאו שאין בו מעשה.** דכשהוא מותירו לא קעביד שום מעשה: **ורבי יעקב.** דאמר לא מן השם הוא זה כו' האי והנותר ממנו מאי עביד ליה הואיל ולא איבעי ליה לדידיה ללאו הניתק לעשה: **לכדתנן.** במסכת פסחים בפ' כיצד צולין (דף פג.): **ישרפו בט"ז.** ולא בט"ו דיו"ט הוי ואין שורפין קדשים ביו"ט: **מה טעם אמר קרא והנותר ממנו וגו' בקר שני.** דהיינו ט"ז דהכי משמע קרא ולא תותירו ממנו עד בקר דהיינו עד בקר של ט"ו ואי נותר ממנו עד אידך בקר באש תשרופו דהיינו יום ט"ז שהוא חולו של מועד: **לא תעביד.** לא תעשה: **מהני.** למה שעשה עשוי הואיל ולקי: **לא מהני.** כדמפרש לקמן: הכי גרסינן **והאי דלקי דעבר כו':**
הא

יוקדמו בכורים לתרומה משום דאיקרו בכורים ותרומה למעשר ראשון משום י)דאיקרו תרומה וראשית ומעשר ראשון לשני משום דאית ביה ראשית פירוש דאית ביה תרומת מעשר ובמכילתא פירש טעם אחר ורש"י כתב וזה לשונו יוקדם בכורים לתרומה משום דאית להו ד' שמות ראשית ומלאה ותרומה ובכורים ותרומה ליה לה אלא שלשה שמות ראשית ודמע ותרומה ויוקדם תרומה למעשר ראשון שאין בה אלא ב' שמות כגון מעשר ותרומת מעשר ויוקדם מעשר ראשון לשני שאין לו אלא שם אחד מעשר שני י)תלמוד לומר מלאתך ודמעך לא תאחר דאכולהו קא משתעי שאמור שבהן לא תאחר אלא כ)מקדים האמור לקל וכי היכי דקאמר ר' אלעזר לוקה במקדים מעשר שני לראשון ה"נ במקדים מעשר ראשון לתרומה ותרומה לבכורים עכ"ל: **וכל** לאו הניתק לעשה אין לוקין עליו והרי מימר. וא"ת וכי תעלה על דעתיה דאביי לומר על לאו הניתק לעשה דלקי והרי שילוח הקן דמשנה שלימה היא במסכת חולין (דף קמא:) דאם לקח האם על הבנים משלח ואינו לוקה משום דהוי לאו הניתק לעשה וכן גבי נותר נמי אמר בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו וכן גבי אונס תנן ל) שאם גירש מחזיר ואינו לוקה ואור"י דפשיט ליה לאביי בשילוח הקן ונותר ואונס דסמיכי עשה דידהו אלאו דלא לקי אלא שהיה תמיה אלאו דמעשר דלא סמיך מכל מ)מעשרותיכם תרימו אלאו דלא תאחר כד) ומשום הכי פריך והרי מימר כו' ואע"ג דסמיך העשה אחר הלאו מיהו מדמה מילתא למילתא דכי היכי דגבי תמורה לקי בלאו הניתק לעשה משום דאינו מקיים העשה בידים ה"נ היה לן למימר מכל מעשרותיכם תרימו אע"ג דמקיים העשה בידים מיהו כיון דלא סמיך לא היה לנו להחזיקו ללאו הניתק לעשה ואע"ג דוהשיב את הגזילה אשר גזל (ויקרא ה) לא סמיך ללאו מ"מ ניתק גמור הוא דאי אפשר לעשות השבה אלא לאחר הלאו אבל מכל מעשרותיכם אפשר לקיימו אפי' אם לא עבר הלאו ט)ומ"מ מדמה ליה למימר: **הרי** אונס דחד לאו וחד עשה ולא אתי חד עשה ועקר לאו. פירוש לדידך דאמרת דמכל מעשרותיכם תרימו דלא איירי אלא בהקדמת תרומה למעשר ואפי' הכי הוי ניתוק להקדמה דבכורים ס)למעשר אלמא אית לך דלאו שניתק למקצתו אמרי' דניתק כולו והרי אונס דלאו דידיה ניתק לגבי ישראל ולא אמרינן דניתק לגבי כהן אלמא דהיכא דניתק מקצתו לא ניתק כולו: **כהנים** קאמרת שאני כהנים דרבי רחמנא בהן קדושה יתירתא. פרש"י ואהכי אמור דלילקו אע"ג דהוי לאו שאינו שוה בכל ולא נהירא כה) ור"י פירש כיון שאסר הכתוב גרושה לגבייהו אינו ניתק הלאו לעשה דלא דמי להא דלעיל כו) דאמר תרימו הוי ניתוק גם מהקדמה דבכורים דמיניה שמעי' שיכול לתקן אם עיות והקדים תרומה לבכורים דכך לי אם הקדים מעשר לתרומה כאילו הקדים תרומה לבכורים: **כתנאי.** לא קאי אהאי סוגיא [ד] דלאו הניתק לעשה אלא אפלוגתא דלאו שאין בו מעשה: **ורבי** יעקב האי והנותר מאי עביד ליה. ואם תאמר הא איצטריך להורות לנו דין שריפה ויש לומר דמן הסמיכות קפריך למאי הלכתא כתביה הכא סמוך ללאו אי לאו לנתוקי אתא ליכתביה במקום אחר כז): **רבא** אמר לא מהני מידי. קשה אם כן שוחט פסח על החמץ לפסול ויש לומר דבירושלמי כח) ע)יש קרא להכשיר וקשה גרס כט) אוזן בכור ליתסר ופשיטא לן דאינו אסור אלא מטעם קנס וי"ל דלא גרע מאילו נפל בו מום מעצמו דשרי ומזה ניחא למה לא נאסר גרס אוזן מכל שמעתי לך הרי הוא נבל תאכל כמו בשר בחלב פ)דיש לומר דדוקא בשר בחלב נפיק מיניה הואיל ואפילו נפל ממילא הבשר לתוך החלב אסור אבל גרס אוזן דממילא מותר אינו נבל תאכל אפילו נעשה בידים ל). ל"ע:

עין משפט נר מצוה

ל א מיי' פ"א מהל' נערה בתולה הל"ז [טוש"ע אה"ע סימן קעז סעיף ג]:
לא ב מיי' פי"ו מהל' קרבן פסח הל"א:
לב ג מיי' פי"ט מהל' פסה"מ הל"ה:

◆

מוסף רש"י

אם ישראל הוא. שיכול לקיים עשה ותהיה לו לאשה, מחזיר ואינו לוקה, **ואם כהן הוא.** שאסור בגרושה לוקה ואינו מחזיר (מכות טו.). **בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה.** אם הותיר ועברת על לאו נאם תשרפנו, נתקו הכתוב בעשה זה מפוגן של אחר לאוין, לומר זה עונשו ותקנת עבירתו שישרפנו (שבועות ג.): דמשמע שזה עונשו של לאו, שאם הותירו ישרפנו ויפטר (סנהדרין סג.): שהעשה האמור אחריו תקנתו וכפרתו על עבירת הלאו (מכות ד:). **לומר שאין לוקין עליו.** כל לאו שניתק לעשה אין לוקין עליו, דמשמע זו היא תקנתו, אם תעבור על הלאו עשה זאת וסיגלג, ועוד דלא דמי ללאו דחסימה שהמלקות נסמך לו (פסחים פד.). **לא מן השם הוא זה.** כלומר טעם זה אינו מן העיקר (סנהדרין סג:): לא מטעם זה הוא פטור (חולין פג.): אין טעם זה עיקר, דלאו שניתק לעשה אין לוקין עליו, אלא מפני מה המותיר אינו לוקה לפי שהוא לאו שאין בו מעשה (מכות ד: ובעיין שבועות ג.). **דהוה ליה לאו שאין מעשה.** ישב לו ולא אכל ונמצא נעשה נותר (חולין פג.). **העצמות.** שלא יכול לפותקן מפני שנאסרה בו שבירת העצם וגומר בהן מוח והרי הוא נותר וטעון שריפה, וכן גידין, **והנותר.** בשר פסח שנטמאו כאוכליו ויוצא נותר (פסחים פג.). **ישרפו בששה עשר.** שהוא חולו של מועד, ואע"פ שנפסל בבוקר ראשון אין רשאי לשורפו ביו"ט (שם). **ליתן בקר שני לשריפתו.** שהוא חולו של מועד, והכי משמע והנותר ממנו לבקר ראשון, על בקר שני תמתינו ותשרפוהו (שבת כד:): כשיגיע בקר שני שהוא חולו של מועד תשרפו אבל ביו"ט לא (שם קלג.).

◆

שיטה מקובצת

א] מקדים תרומה לבכורים נמי. גליון תימה לישני שאני תרומה ראיתיה במחשבה ומצינו למימר מים ע"י מחשבה מתעביד מעשה: ב] שאני התם דלאו הניתק לעשה הוא. גליון צריך לומר דסבר כמ"ד לאו שקדמה עשה אין לוקין דהא קדמה עשה: ג] מכל מעשרותיכם תרימו משמע [דאם הקדים] מעשר לה תרימו אע"ג דפשטא דקרא בתרומת מעשר דרשינן מיתורא דקרא מכל והך סוגיא דחשיב ליה ניתק אתיא כמ"ד לאו שקדמו (לעשה) [עשה] דאין לוקין דהא לאו שקדמו עשה הוא דשייך אף כמי (שלא) עבר הלאו שיפריש תרומה אף על המעשר ולא יאמר (שאפרישנו) [שלא יפרוש] כנגד מעשר שבכרי אלא מפריש כנגד מעשר שבו. תוס': ד] לא לקי והרי מימר: ה] הארבעים א"ל שאני מימר דהוה ליה תרי לאוי ל"א שאני מימר דהוי ליה לאו ששוה בכל דאיתיה בצבור ושותפין ועשה דיליה אינו שוה בכל דליתיה בצבור ובשותפין הואיל וכך לא אלים עשה דיליה לאפוקי מלאו ששוה בכל: ו] וחד. זבחים (קיד ע"ב): ז] והרי אונס דלאו דיליה אינו שוה בכל דליתיה בכהנים ועשה שוה בכל ראיתיה בכהנים גבי אונס שאם אנס כו' אמר ליה כהנים קאמרת כהנים טעמא אחרינא כו' וגבי ישראל דלאו שוה בכל ועשה שוה בכל אלים לאפוקי מינה. כת"י: ח] אתי עשה ועקר חד לאו: ט] קאמרת שאני כהנים דטעמא אחרינא ניהו דרבי בהו רחמנא קדושה יתירא ורבו בהו מצות יתירות: י] לא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר בא: יא] אחר. פסחים (דף פ"ד): יב] מתיבת מכלל עד תיבת ורבי יעקב בכל הספרים ישנים לא גרסינן לה: יג] ורבי יעקב האי והנותר מאי עביד ליה. גליון צריך לומר לשריפה לא איצטריך (דבגויה) [דבההיא] כתיב (תרי זימני) ושרפה א"נ בעי למאי סמיך להלאו ומשני דבעי לכדתנן אע"ג דקרא בפסח מצרים כתיב רו"ש לא נהג ביה מ"מ לצורך פסח דורות כתיב דהא כתיב שבעת ימים תאכל מצות וזה אינו נוהג רק לדורות: יד] ליתן לו בקר: טו] כל מילתא כו' בסוף הסוגיא מתוקם במאי פליגי. תוס': טז] לא תעביד. לאו דוקא לאו אלא אפילו לאו הבא מכלל עשה דהכי מוכח בסמוך דפריך מכל חלבו. תוס': יז] רבא. גליון אין להקשות חורש בשור (וחמור) ליתסר לרבא כיון דלא מהני. דמדאסר כלאי הכרם מכלל דכורעים שרי: יח] הוא אונס תרומת חרם תמורת בכור ומעשר הקדש אלמנה בעלי מומין התמימים גזל משכון ופיאה סימן: יט] תנינא דהא דקאמר ריב"ח אף המקדים כו' אתנא קמא קא מהדר דאמר לא עשה מעשה פטור וקאתי: כ] דס"ד לאו כתיב תיבת דהכי נמחק: כא] אסירי להו להמיר אבל לאו דלא תאחר לא הוי אלא לישראל דמפריש מעשר ראשון ופריך: כב] גרשה הדר מצי: כג] כהנים טעמא אחרינא אות ט' נמחק: כד] עיין בהשמטות בסוף המסכת: כה] נהירא וכי משום כן ילקו על לאו הניתק: כו] דלעיל דתרימו תיבת דאמר נמחק: כז] אחר א"נ לא ליכתביה כלל דפשיטא דכל נותר בשריפה מושרפת את הנותר באש [שמות כט פסוק לד] ומשני להכי סמיך והנותר אצל לא תותירו כדתניא לסמוך בקר בקר לומר שאין שורפין קדשים ביו"ט: כח] דבירושלמי דורש קרא דכתיב לא תשחט על החמץ דם זבחי אע"פ ששחטו כו' נקרי זבחי: כט] צרם. בכורות דף לד ע"ב: ל] בידים וא"ת חורש בשור וחמור ליתסר בחרישה א]וי"ל מדגלי רחמנא בכלאי הכרם דאסירי ש"מ דשאר כלאים מותרים. תוס':

[illegible]

מסורת הש"ס

א) [נ"ל מתנותיכם], ב) מכות טו. [לקמן ה.], ג) [כעין זה יבמות ה. וש"נ], ד) סנהדרין סג. פסחים פד. חולין פב: לא. קמא: מכות ד: טו. שבועות ג., ה) פסחים פג., ו) שבת כד: ע"ש קלג. ע"ש פסחים פג: ע"ש, ז) [נ"ל מתנותיכם], ח) להדדי נ"ק, ט) דליקרי ראשית נ"ק, י) נ"א מכאן אמרו המקדים תרומה לביכורים ומעשר ראשון לתרומה ומעשר שני לראשון אע"פ שהוא עובר בל"ת מה שעשה עשוי ת"ל כי לא תאחר משמע דאכולהו כו' נ"ק, כ) תקדים נ"ק, ל) לקמן ה., מ) נ"ל מתנותיכם וכן בכל העמוד, נ) נ"ל ומשיה, ס) נ"ל לתרומה נ"ק, ע) [ועיין תוס' פסחים פג. ד"ה השותן], פ) [ע' תוס' חולין קטו. ד"ה כל שמעתי לך].

◆

תורה אור השלם

1. מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֵת כָּל תְּרוּמַת יְיָ מִכָּל חֶלְבּוֹ אֶת מִקְדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ: במדבר יח כט
2. וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְהַנֹּתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: שמות יב י

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומשני וכו' אדר' יוסי בר חנינא דת"ק ס"ל אין לוקין וקאמר ר' יוסי: (ב) ד"ה לאו שניתק וכו' לא תאחר ניתק לעשה: (ג) ד"ה ל"א משני. נ"ב גירסא אחרת היה לפני רש"י ז"ל כמו שמבואר ברש"י:

◆

גליון הש"ס

גמ' רבא אמר לא מהני. עי' זבחים ד' קיד ע"ב תוס' ד"ה ויתר:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' אפטורא כו'. פי' אע"ג דיש בו מעשה בדיבורו כו': [ב] רש"י ד"ה אילימא. אילימא ל"נ: [ג] ד"ה ל"א משני כו'. אינו יכול לשלחו: [ד] תוד"ה כתנאי. דלאו הניתק לעשה. דכאן ודאי הוי ניתק לעשה ולא שייך לסוגיא דלעיל:

◆

רבינו גרשום

חנינא דאמרו אף המקדי' תרומה לבכורים לא. כי איתמר דר' יוסי בר' חנינא אפטורא קאי' דאין לוקין והכי קאמר כו': נתקו לעשה. דכתי' מכל מעשרותיכם תרימו לומר שאין לוקין עליו אם הקדים: וקאמר לה להא שמעתא דמשום הכי לא לקי דהכתוב נתקו לעשה: תרי לאוי. לא יחליפנו ולא ימיר וחד עשה ואם המר ימיר: אונס דחד לאו וחד עשה הוא עשה ולו תהיה לאשה. לאו דכתיב לא יוכל לשלחה: ואם כהן הוא לוקה. דקא עבר על לאו לא יוכל לשלחה: ואינו מחזיר. דאסור בגרושה אלמא דלא מהני ליה עשה לכהן דלא ליליקי: משום הכי לקי דרבי בהו רחמנא בכהנים קדושתא יתירתא הא בעלמא לא תעשה שניתק לעשה לא לקי: נ"א] שאני מימר משום הכי לא מבטיל עשה ללאו. דהוה ליה לאו ששוה בכל דהכל אסורין להמיר לכתחילה ועשה דידיה ואם המר ימיר אינו שוה בכל דליתיה בצבור ושותפין דאין עושין תמורה אפילו דיעבד הילכך לא אלים עשה לאפוקי מן לאו ששוה בכל: והרי אונס דלאו דיליה אינו שוה בכל דליתיה בכהנים דלא אמרינן גבי כהן לא יוכל לשלחה ואם גירשה כל ימיו בעמוד והחזיר קאי כמו שחייב ישראל אלא מאחר שגירשה שוב אינו מחזירה ועשה דידיה ולו תהיה לאשה תחת אשר ענה שוה בכל אפילו בכהנים ואפילו הכי לא אלים עשה לאפוקי ממלקות לכהנים. א"ל כהנים עמא אחרינא נינהו הילכך אחמיר עלייהו דלקי ולגבי ישראל (דהאי) [דהוי] לאו ששוה בכל ועשה ששוה בכל אתי עשה ומפיק מיד לאו ולא לקי אלא מחזיר ואינו לוקה משום דהכתוב נתקו לעשה וכדר' אבין: העצמות והגידין. של פסח: [ישרפו בט"ז. לפי שאין שרפה דוחה לא את השבת ולא את היו"ט: ואמר חזקיה כו': אי עביד מהני. כלומר אע"פ שעבר מה שעשה עשוי דאי לא מהני לא עשה כלום אמאי לקי:

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com